

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

listopad 2007

Úvod

Předložená práce „Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005“ představuje pokus o analytické srovnání hodnot, objemů a temp přírůstků souhrnných národohospodářských ukazatelů obou států zpracovaných a publikovaných v soustavě národních účtů Českého statistického úřadu a Štatistického úřadu Slovenskej republiky. Národní účty zachycují všechny hlavní vazby v ekonomice a jsou jednotícím elementem v soustavě údajů o makroekonomice. Představují skloubený systém vnitřně sladěného sledování souhrnných národohospodářských ukazatelů a jejich vzájemných vazeb v analytickém popisu procesu ekonomického růstu. Ekonomickým růstem se v kvantitativním smyslu rozumí proces postupného vývoje základních ekonomických ukazatelů vyjádřených číselnými charakteristikami z jednoho časového období na druhé. Kromě údajů z národních účtů byly pomocně využity i údaje ze zdrojů České národní banky a Národní banky Slovenské republiky.

Tento analytický pokus je veden snahou dát odpověď na dvě skupiny otázek. K první skupině náleží nakolik se ve vývoji ekonomik – hmotných procesů i důchodových toků – objevují analogické, obdobné tendence resp. změny, kterými se určitý proces rozvíjí. To by mohlo umožnit rozlišení jevů podmíněných mezinárodně od jevů podmíněných pouze vnitřními faktory ekonomiky toho kterého státu. Pro tento popis vývoje národního hospodářství existuje velké množství základních údajů v běžných a stálých cenách zpracovaných podle mezinárodně srovnatelných metodických zásad a z nich odvozených intenzitních charakteristik ukazujících postavení ekonomik obou států. Ke druhé skupině náleží otázky spojené s realizací mezinárodních podmínek reprodukce tvorby a užití národohospodářských zdrojů, spočívajících v přibližování ekonomik a životní úrovně v obou státech k ekonomické úrovni vyspělých států Evropské unie. Jde o vyjádření jakými tempy je realizován proces sbližování národního hospodářství České republiky a Slovenské s ekonomikou eurozóny.

Srovnání temp přírůstku souhrnných ukazatelů národních účtů ČR i SR a z těchto ukazatelů vytvořených analytických vztahů, tj. z údajů o produkci a užití, o disponibilních zdrojích pro konečné výdaje a o celkových konečných výdajích, o důchodech, výdajích a kapitálových transakcích je relativně jednoduché, i když i v této oblasti se vyskytly určité problémy s měřením některých jevů (např. vlivu směnných relací na domácí důchod). Neméně důležitým je i srovnání temp přírůstku všech cen a jejich souhrnného vyjádření v pohybu implicitního deflátoru HDP resp. hrubé přidané hodnoty, což představuje určitý způsob poměrování cenových relací na trhu výrobků a služeb (poměr mezi pohybem cen vstupů a výstupů). Takové srovnání však nedává odpověď resp. jen částečně může odpovídat na druhou skupinu otázek, tj. na vyrovnávání ekonomické úrovně ČR a SR se státy Evropské unie resp. na otázku přibližování se průměrné životní úrovni těchto států. Práce na mezinárodním srovnání HDP a cenové úrovně prováděné v rámci společného programu OECD a Eurostatu ke srovnání parity kupní síly měn vytvořily sice příznivou situaci v této oblasti a výsledky mají dobrou poznávací hodnotu, avšak jsou do určité míry arbitrážní. Hlavní problém spočívá v tom, že roční míry růstu HDP vyjádřené reálně v měnových jednotkách příslušných států nemohou vypovídat o meziročních změnách HDP v paritě kupní síly. Analýza časových řad HDP na jednoho obyvatele v PPS i relativních cenových úrovních jednotlivých států má omezenou vypovídací schopnost.

Předložená práce se omezuje na léta 1995 až 2005, tj. na období, kdy jsou k dispozici revidované roční údaje o věcné struktuře výdajových složek HDP v běžných a ve stálých cenách a kdy bylo možno z nich konstruovat soustavu makroekonomických tabulek včetně důchodů, výdajů a kapitálových transakcí. Nicméně nutno upozornit, že některé údaje o ekonomice České republiky za roky 2004 a 2005 budou pozměněny v důsledku mimořádné revize čísel o zahraničním obchodě zbožím a službami i o vývoji cen vývozu a dovozu zboží. Na hodnocení dlouhodobého vývoje zejména na hodnocení vztahů mezi vývojem ekonomik obou států, nebude však mít revize údajů o HDP České republiky významný vliv.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

Kromě výše uváděných úkolů je hlavním účelem analytického popisu procesů tvorby i užití zdrojů v ČR a SR dojít k poznatkům, které by reagovaly na otázku, jaké jsou kvantitativní souvislosti mezi vynaložením národohospodářských zdrojů a dosaženým efektem, tj. kolik jednotek výsledného efektu připadlo na jednotku použitých zdrojů resp. kolik jednotek vynaložených zdrojů bylo vázáno na dosažení určité jednotky efektu. Zároveň bylo účelem ukázat, jaký byl vliv jednotlivých výdajových složek včetně celkového vývozu a dovozu na vývoj HDP. Základní motiv takového popisu je ve všeobecně formulované rovině jednoduchý: vyjádřit jak rozdílnými tempy přírůstků vstupují výdaje na konečnou spotřebu, na tvorbu hmotného kapitálu, vývoz i dovoz zboží a služeb do konečného výsledku ekonomické činnosti na poptávkové straně. Od těchto základních motivací je možno odvodit množství kombinací jednoduchého i složitějšího druhu nejen v oblasti hmotných procesů, nýbrž i v oblasti důchodových toků, jejichž primárním výsledkem je tvorba hrubých národních úspor, saldo běžných transakcí s nerezidenty a čistý úbytek finančních aktiv.

Z metodických poznámek se patří uvést, že variabilita vývoje všech základních ukazatelů obou států byla v předložené práci měřena směrodatnou odchylkou. I když je zřejmé, že vhodnější charakteristikou měnlivosti vývoje by byl rezidentní rozptyl, neboť směrodatná odchylka závisí na povaze trendu a hodí se více pro prostorové než pro časové srovnání, byl pro variabilitu použit variační koeficient. S tím souvisí problém vyjadřování tzv. cyklického vývoje. Moderní statistika se dívá na hospodářské cykly, jako střídavé období prosperity a deprese, velmi skepticky a s nedůvěrou. Nutno totiž dokázat více než to, že existují výkyvy v národním hospodářství a odchylky ve vývoji ekonomických ukazatelů např. od průměrné roční míry růstu. Statistika nepochybuje o tom, že v časových řadách mnoha ekonomických ukazatelů za dostatečně dlouhá období je možno postihnout určitý koloběh času jako opakování se různých jevů a procesů vázících se na sebe navzájem a společně souvisejících. Výkyvy ve vývoji ročních ekonomických ukazatelů nepředstavují hospodářské cykly. Ve specifickém případě vývoje HDP a jeho složek v ČR a SR se nejedná o projevy cyklického vývoje, ale spíše o výkyvy podmíněné transformací ekonomik obou států.

K terminologii používané v textu je ještě potřeba poznamenat, že k rozlišování mezi údaji v běžných a ve stálých cenách bylo použito vyjádření hodnota pro ceny běžné a objem (fyzický) pro ceny stálé. Výpočty struktury jsou prováděny výlučně z běžných cen. Kromě analytických tabulek v textu v běžných cenách (struktury úhrnů za celé období 1995 až 2005), struktury za vybrané roky a případně přírůstků a ve stálých cenách 2000 (vývoj reálně, vliv složek na příslušný agregát), jsou v příloze uvedeny i absolutní údaje za jednotlivé roky v běžných cenách a meziroční index ze stálých cen za základní ukazatele obou států. V textu jsou zpravidla používány přesné definice národních účtů (např. výdaje na konečnou spotřebu, hrubé národní konečné výdaje), zatímco v textových tabulkách jsou uváděny ve zkrácené formě (např. konečná spotřeba, národní konečné výdaje).